

בסייד

יום שלישי כ"ו טבת תשע"ז (24/1/2017)

לכבוד

איש רב פעלים

שר החינוך מר נפתלי בנט, היי

שלום וברכה !

הנדון: השגות והשלמות לדו"ח ועדת ביטון

ועדת ביטון, מונתה כדי "לחשוף את תלמידי ישראל לעושר התרבותי, ההגותי, החברתי וההיסטורי של קהילות יהדות המזרח וספרד". בקיץ האחרון הוגשו מסקנותיה לשר-החינוך על מנת ליישמן במערכת כולה, החל מגן-הילדים וכלה באוניברסיטאות.

מכתבנו זה נועד להגיב על הדו"ח ומסקנותיו, ולהצביע על כיוון שונה מהותית, תוך אימוץ חלקים ממנו.

אמנם כוונת חברי הוועדה רצויה, אך עבודתם המאומצת לוקה במספר חסרונות שהכרחי לתקנם, שאם לא כן עלול להיווצר נזק שיהיה קשה לתקנו בעתיד.

הנקודה העיקרית שראויה לתשומת לב היא התחושה הלא נוחה, שקידום הזהות הספרדית משמש את מחברי הדו"ח לשם קידום אגנדה קוסמופוליטית שריח רפורמיות ושמאלנות דבק בה, מה שמהווה חריגה משמעותית מן המנדט שנתנו מקימי הוועדה.

לטעמנו אין כאן ייצוג של הספרדיות כי אם ניסיון 'להלביש' עליה תיאוריה מבחוץ.

מלבד זאת, אנו משיגים על הדרך והסגנון של תיקון הקיפות, אשר לדעתנו מבליט ומנציח את העדתיות בסגנון מפלג ומפצל.

בשורות דלהלן, נציג את עיקרי הדברים:

1 יש בדו"ח הוועדה ביטויים תוזרים ונשנים של התפיסה הפוסט-מודרניסטית, שהכל תלוי בעיני המתבונן, ואין אמת אחת. לכן המושג 'נרטיבי' חוזר במסקנותיה שוב ושוב. הדבר מוביל לכמה תופעות מתמיהות. למשל, הוועדה כוללת את השומרונים בתוך עם ישראל כיון שלטענתם הם צאצאי שבט אפרים. בנוסף, הוועדה ממליצה שהוראת היסטורית הגלות תיעשה באופן שבו יוצגו הערבים והמוסלמים ללא שיפוט. כלומר, מי שזכאו יהודים רמסו את כבודם, רדפו אותם וטבחו בהם - יוצגו ללא שיפוט. מבחינתה של הוועדה, השבתאות, שחוללה נזק רוחני ואמוני אדיר, ואשר בסופה הובילה להתבוללות, ולחנתגדות גורפת של כל חכמי ישראל, מהמזרח והמערב, הופכת לאירוע חיובי.

2. כמעט ואין רבנים בוועדה, למרות שהם המייצגים הבולטים של המיינסטרים הספרדי לגווינו. למעשה, יש תחושה שבחסות הפלורליזם, קבוצה קטנה מנסה להכתיב לאחרים מה נכון ומה לא, ו"לנסח מורשת מחדש". לכן, דו"ח הוועדה מרים על נס 'נשים פורצות דרך' שהיוו מיעוט קטן, ולא מייצג של רוב מניין ובניין של היהודים במקומם. יתרון של אלה הוא בהיותן רפורמיות. מאידך, נשים רבות לאורך ההיסטוריה כולה, יסדו בתי כנסת ובתי מדרש יזועים על שמן בקהילות רבות. אלה נפקדו מחרשימה.

3. הוועדה 'יוצרת' דמויות מופת שהיא חפצה ביקרן, כולל חלק מחבריה, בעד שהגדרת דמות כזו צריכה להיות על בסיס מציאותי, שבחיהם ולאחר מותם שימשו מופת לציבור גדול. אכן, הרב עובדיה יוסף, שדמותו מוזכרת במסקנות הוועדה, שימש מגדל-אור בחייו ולאחר מותו למאות אלפי לומדי תורתו, ספרדים ואשכנזים כאחד. מוזר לטעון שמשוררים או חוקרים

הרלוונטיים בעיקר לחוג המצומצם שלהם, יהפכו אף הם לדמויות מופת, ויכללו באותה שורה יחד אתו, ועם מחבר 'לכה דודי', או רבי יוסף קארו. ככלל, הועדה מערבת בין 'מפורסמים', זמרים למשל, לבין 'דמויות מופת' – אנשים שדמותם יכולה וצריכה להשפיע גם היום, מנהיגי-ציבור למשל.

מקומות במיוחד הגדרת מונבללים, מתאסלמים ומתנצרים, כדמויות מופת (ראשיד א-דין שהפך לראש הוזירים באיראן, ברוך שפינוזה, אלבר ממי שנשא גויה, זיק דרידה שהתכחש ליהדותו ועוד).

4. הנחת היסוד של הועדה, שכביכול היהדות הספרדית הינה מסורתית במובן האידיאלוגי – כלומר, חוסר מחויבות הלכתית – אינה נכונה, ונובעת מרצון מודע של הועדה לשנות לציבור זה את הגדרתו העצמית, שהיא הלכתית מובהקת, תוך סובלנות וכבוד למי שאינם מדקדקים קלה כחמורה. האמת ההיסטורית היא שהיהדות שהעולם הספרדי הכיר היתה תמיד זו האורתודוקסית דה-יורה, גם אם לעתים היא מסורתית דה-פאקטו. ביהדות זו לא קיים זרם אידיאלוגי אנטי זתי. השימוש שנעשה בנחות ובהארט הפנים של חכמי ספרד¹ לשם קידום אגנדה ליבראלית חוטא לספרדיות עצמה.

5. מדינת-ישראל מתמודדת עשרות שנים עם אתגר מיוזג הגלוי. בעבר נעשו מהלכים דרסטיים מתוך מדיניות יכור-ההיתוך, כולל טעויות קשות, כדי ליצור מקשה אחת מתוך גלות מפוזרת. החברה הישראלית טרם נפאה מהמתח הבין-עדתי, אך יחד עם זאת, הזמן עושה את שלו, ובתהליך טבעי הגלוי מתמוגגות, בנישואין בין-עדתיים, בשירות צבאי משותף, בלימודים משותפים ועוד.

מובן מאליו שאסור לשלול את השוני והגיוון המתבטא בעדות השונות וייחודן, נוסח התפילה, המנהגים, פסקי-ההלכה, ההווי הותרבותי ועוד. אדרבה – אלה חינויים לוחותם האותנטיות של היחיד והקבוצה, ותורמים לכלל החברה. אנו מתנגדים למהלך שמחדד את המתח הבין-עדתי, מבליט אותו באופן נקשה, ומטמיע אותו במערכת-חינוך, של ילדים שכבר נולדו לתוך תהליך-מיוזג מתקדם. הדבר מסיג אותנו לאחור, ופוגע בהישגים הגדולים שכבר קיימים. זאת, למרות שסיסמת הועדה היתה "עם אחד, זה כל הסיפור".

6. עם כל השבח שבהבלטות כוחה של היהדות הספרדית בתנועה הציונית, שהינה חסרה עד כה, המאמץ של הועדה להציג את יהודי המזרח כמי שסבלו בשואה "כמו האשכנזים" מפר את התמונה ההיסטורית, ואינו משיג דבר קונסטרוקטיבי מבחינה חינוכית.

7. הועדה אוהזת את החבל בשני קצותיו – מצד אחד בונה תיאוריה כביכול היהודים בארצות האיסלאם נהנו מיחסי שכנות טובים עם המוסלמים, כך שהם יוכלו להיות "גשר לשלום" (נושא פוליטי מובהק, שלכאורה לא כלול בתחום עיסוקה של הועדה, בייחוד כשמוזכרת 'הקשת הדמוקרטית לשלום', גוף פוליטי של שמאל רדיקלי). מצד שני מבליטה את הפרעות שעשו המוסלמים ביהודים, כדי להוכיח שגם הם סבלו 'כמו האשכנזים'. האמת רחוקה משתי ההנחות הללו. החל מפרעות גרנדה ואילך (סוף המאה ה-11), היהודים סבלו רוב הזמן תחת שלטון מוסלמי מרדיפות קשות, כמו הרמב"ם שנאלץ לברוח מספרד ואח"כ גם ממרוקו. חוקי עומר הידועים לשמצה, אשר נוסחו כבר במאה השמינית, לא היו מודל של "שכנות טובה". לפי חוקים אלה ביתו של יהודי תמיד יהיה נמוך מהמוסלמי, ועליו יש לקבוע מוט וסמרטוט. בנוסף אסור ליהודי לרכב על בחמה כל שהיא, ועוד. אמנם פרעות ושחיתות כפי שעשו הנוצרים, לאורך כל ההיסטוריה, התמקדו בעיקר ביהודי אשכנז, שסבלו הרבה יותר. אך מה התועלת בתחרות "מי סבל יותר"?

8. תרומתה החשובה של יהדות המזרח לגווייה לחברה הישראלית, באה לידי ביטוי גם בתחומים שתברי הועדה "השמייטו": פשטות אנושית, חוס, טבעיות, הכנסת אורחים, אהבת-הזולת, משפחתיות, נאמנות להלכה (דה-יורה, גם אם לא תמיד דה-פקטו), אהבת התורה וחכמיה, לאומיות בריאה, יחס חיובי לעמל-כפים על בסיס האמור "יגיע כפיך כי תאכל אשריך וטוב לך" (שלא כקריאתו המוזרה של אחד הכותבים, לבטל לגמרי את החינוך הטכנולוגי במדינת ישראל, המשוועת לבוגרי חינוך

¹ הארת פנים היא נחלתם של מנהיגים רחניים והלכתיים בכל העדות. אצל האשכנזים היתה תופעה של מלחמה אגרסיבית מצד הרפורמים נגד האורתודוקסים, מה שגרם לתגובת נגד קשה. במקומות בהם לא היתה התקפה כזו – נקטו המנהיגים בדרך של הארת הפנים וקירוב.

כזה). הסגנון הלימודי הספרדי המכוון לחלכה, הולך ומשפיע בעולם הישיבות כולו. אלא נחזקו לשוליים של המלצות הועדה, ויש להעביר אותם למרכז.

9. הועדה מחזירה אותנו אחורה, לפיצול העדות. לא זו בלבד, אלא ועדת ביטון עצמה מקפחת חלקים גדולים בציבור הספרדי, בהבלטות חלק מסוים והצנעת אחרים. למשל – חלקם של גולי-ספרד ביישובם ופיתוחם של ארבע יערי הקדשי, תקופת חכמי צפת ועומק משמעותה, חכמי ירושלים והראשונים לציון, זכו לאזכור מצומצם. כך גם חכמי תורכיה וקהילותיה, שקלטו חלק ניכר מגולי ספרד. היהדות הספרדית הצמיחה גדולי תורה רבים, דרשנים ופוסקים, מקובלים עיוניים ומעשיים, פייטנים ומשוררים. כל אלה כמעט ולא קבלו מקום, ודאי לא בחיקף שאותו קבלו סופרים משוררים וזמרים שתרכובתם אירופית (בעיקר צרפתית) או ערבית חילונית. הדבר צורם במיוחד לאור העובדה שהם הם אשר היוו את עמוד השדרה הקיומי של הקהילות, ולא אחרים, שפעמים רבות היו שנויים במחלוקת, ולעתים אף 'מוקצים' בקהילותיהם.

10. דוקרת את העין במיוחד ההמלצה לשקלל באחוזים מדויקים את חברי הועדות השונות לפי ארץ מוצאם, כמו גם את מספר השעות שיוקדשו ללימוד נושאים. זה מריח כמו "חינוך מחדש" של כל המערכת. בדרך זו של חלוקה לפי הגדרת זהות, אפשר לנשות חלוקה של חצי נשים וחצי גברים, חצי דתיים וחצי חילוניים, חצי עולים חדשים וחצי ותיקים, ואין לדבר סוף. אמנם יש להשלים את החסר, אך אין לחזור על הטעות לפיה מתמנים בעלי תפקידים רק בשל מוצאם וללא קשר מובהק להתאמתם.

11. החמלצה לערוך טיולי תלמידים לארצות האיסלאם, כמקבילה של מסעות למחנות ההשמדה, כביכול זהו "טיול אשכנזי" הדורש "מקבילה ספרדית", מזעזעת ומקוממת. המסע לאושוויץ אינו "טיול שורשים", אלא מפגש בלתי-אמצעי עם המקום שבו התרחשה הזוועה שאין דוגמתה בהיסטוריה האנושית והיהודית, שם נשרפו אשכנזים וספרדים. גם המלצה זו היא פרי הנרטיב של חברי הועדה, שאינו קשור לאמת ההיסטורית.

מסקנה

אנו ממליצים להקים צוות מעשי, שישלים את החסר בדו"ח ועדת ביטון. הצוות יאמץ מודל שמלכתחילה פורש כנפי שלום ואחדות על העם כולו, וכולל אנשי מופת מכל העדות. יש גם להכניס אירועים ודמויות מופת שחסרים בשלבי היסטוריה שונים הנלמדים בבתי"ס, ולא להצטמצם בתקופה המתחילה בגירוש ספרד.² את הצוות שיוביל תהליך זה יש לאייש בגורמים שיציעו דוגמאות באחריות ובזהירות במסלול העובדות והמצאיאות, ובלא אימוץ שיטות ותפיסות הזרות לציבור שאותו נבחרו לייצג.

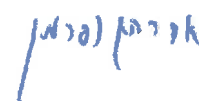
נשמח לעמוד לשירותך בכל הנוגע לתוכן מכתבנו זה.

מוקיריך,

אורי עמוס שרקי

אברהם וסרמן

² יש לעשות צדק היסטורי עם מי שקופח בסיקור שלו בספרים ובמחקר, בלי קשר לעדה ממנה בא. נראה שהתלמידים פחות יודעים על עליית התימנים "אעלה בתמ"ר" שהיתה ממניעים של גאולה, וגם עליית תלמידי הגר"א שקדמה לה הרבה (ראש הממשלה נתניהו והנשיא ריבלין הם צאצאים של עלייה זו), ונבעה ממניעים אלה בדיוק. שתי העליות הללו יחד עם העליה הראשונה, תרמו תרומה חשובה לפיתוח היישוב בארץ, טרם הקמת התנועה הציונית, ויצרו בסיס חשוב לבואם של העולים אח"כ. באותה מידה יש לעשות צדק היסטורי עם שירת ימי הביניים האשכנזית שנחלקה ואף הודרה לגמרי מסיפור אותה תקופה. משמעותה של שירה זו עצומה, כיון שהסידור האשכנזי מלא ביצירותיה